

правосуддя має досить важливе значення для досягнення завдань кримінального провадження. Адже коли у вирішенні питань справедливого кримінального провадження беруть участь не лише компетентні державні органи, але й пересічні громадяни, то в суспільстві підвищується рівень довіри не тільки до правоохоронних органів, а й до держави загалом. Правоохоронна діяльність за участю громадськості набуває прозорості та справедливості

Підсумовуючи, слід наголосити, що народовладдя в системі кримінального процесу не обмежується судовими стадіями кримінального провадження, його елементи виявляються на стадії досудового розслідування. Наявність у чинному кримінальному процесуальному законі норми, яка надає право кожному, затримати правопорушника під час вчинення ним або замаху на вчинення кримінального правопорушення та безпосередньо після вчинення правопорушення кримінального правопорушення чи під час безперервного переслідування особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення. [2]

Список використаних джерел

1. Закон України « Про судоустрій і статус суддів»: Закон України від 02 червня 2016 р. №1402-VII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>.

2. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.

3. Пушкіна О. В. Інститут присяжних: історичні аспекти й сьогодення / О. В. Пушкіна, Т. С. Чебикіна. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія Юридичні науки. 2014. Випуск 6-2. Т.4. С. 126–129.

4. Суд присяжних в Україні. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D1%83%D0%B4_%D0%BF%D1%80%D0%B8%D1%81%D1%8F%D0%B6%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%B2_%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%96.

5. Шульга А. О. Елементи інституту народовладдя на стадії досудового розслідування як фактор моральності у кримінальному процесі. *Правовий часопис Донбасу*. № 4. 2019. С. 131–137.

Кравець Юліан Іванович,

здобувач наукового ступеня доктора
філософії кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ

ВИДИ СУДОВИХ ПОМИЛОК

У юридичній літературі неодноразово були спроби здійснити класифікацію судових помилок, що є важливим інструментом для розуміння, аналізу та вдосконалення правосуддя. Як правильно зазначають Н. М Савчин та В. І. Бобрик, для того, щоб зрозуміти

правову природу такого соціального явища, як судова помилка, розробити ефективні способи її запобігання та усунення, слід не лише розкрити зміст поняття судової помилки, а й здійснити її багатокритеріальну класифікацію [1, с. 25].

На наш погляд, класифікація допомагає:

– ідентифікувати конкретні типи помилок і проаналізувати їх причини;

– краще зрозуміти складнощі судового процесу та пропонувати рекомендації щодо його вдосконалення;

– встановити стандарти, яких мають дотримуватися судді та інші учасники кримінального провадження, щоб уникнути певних типів помилок;

– адвокатам, суддям, студентам-правникам та іншим професіоналам в сфері права уникнути цих помилок у своїй роботі.

Розуміння класифікації судових помилок є важливим з кількох причин, зокрема й для запобігання майбутнім помилкам. Їх можна класифікувати за різними критеріями. Зокрема, М. М. Гультай пропонує наступну кваліфікацію судової помилки в кримінальному процесі:

1. За судовими стадіями, в яких вони допускаються:

– судові помилки: а) помилки при попередньому розгляді справи суддею; б) помилки судового розгляду; в) помилки апеляційного перегляду судових рішень; г) помилки касаційного перегляду судових рішень; д) помилки перегляду судових рішень у винятковому порядку; е) судові помилки у стадії виконання вироку.

2. Помилки доказування: а) помилки, допущені при визначенні предмета доказування; б) помилки, допущені при визначенні меж доказування; в) помилки, допущені при фіксації доказів; г) помилки, допущені при дослідженні доказів; д) помилки у виборі засобів і способів доказування; е) помилки у оцінці доказів.

3. За гносеологічною ознакою:

а) помилки при здійсненні слідчих дій; б) помилки при здійсненні судових дій; в) помилки при прийнятті рішень.

4. За характером виявлення:

а) помилки очевидні; б) помилки латентні.

5. За можливістю виправлення:

а) помилки, що можуть бути виправлені у даній стадії; б) помилки, що можуть бути виправлені у наступних стадіях; в) зовсім непоправні помилки.

6. Стосовно права й факту:

а) помилки у встановленні фактів; б) помилки в застосуванні права.

7. За значенням для кримінального судочинства:

а) помилки, що перешкоджають подальшому руху справи (суттєві); б) помилки, що не перешкоджають подальшому руху справи (несуттєві) [2, с. 20, 22–23].

Свою чергою В. В. Горбалінський пропонує наступну класифікацію судових помилок:

1. За критерієм суб'єкта судової помилки можливо визначити помилки, що допускаються судом та помилки, що допускаються іншими учасниками процесу.

2. За критерієм процесуальних наслідків допущення помилки, що допускаються судом, можна поділити на два види: 1) ті, які тягнуть скасування чи зміну судового рішення; 2) ті, які не тягнуть скасування чи зміну судового рішення. У межах першого виду можна виділити такі підвиди помилок: а) ті, що стосуються порушення вимог законності і обґрунтованості судових рішень; б) ті, які порушують єдність судової практики та міжнародні зобов'язання України. До другого виду судових помилок можна віднести такі їх підвиди: а) ті, які можуть бути усунені судом, який прийняв рішення; б) ті, які стосуються порушення норм процесуального законодавства [3, с. 71].

Вважаємо, що основні підстави для класифікації судових помилок наступні:

1. Залежно від видової приналежності норм, які застосовують:

– матеріальні помилки, пов'язані зі змістом чи інтерпретацією законодавства або норм, які регулюють певну ситуацію. Вони можуть виникати, зокрема, коли неправильно визначають критерії вини, відповідальності чи призначення покарань;

– процесуальні помилки як порушення процедурних правил під час розгляду справи в суді (для прикладу, недотримання встановлених строків, порушення прав обвинуваченого чи потерпілого тощо).

Отже, матеріальна помилка стосується змісту законодавства або його інтерпретації, тоді як процесуальна помилка стосується порушення правил, що регулюють процедуру розгляду справи.

2. Помилки, що допускаються під час провадження судових дій:

– помилки, що істотно впливають на хід і результати судового розгляду: неврахування всіх доказів, неправильне застосування закону тощо;

– помилки, які такого впливу не мають: технічні, незначні порушення формальних вимог тощо.

У ситуаціях, коли суд виявляє істотну помилку, що впливає на хід та результати судового розгляду, така помилка може бути підставою для скасування рішення суду та направлення матеріалів на новий судовий розгляд. До тих же помилок, що не мають такого впливу, може бути застосовано, зокрема, їхнє виправлення під час розгляду матеріалів кримінального провадження.

Помилки під час судового процесу можуть виникати:

– під час встановленні фактичних обставин події;

– під час вибору норми права, що підлягає застосуванню.

3. За стадіями, у яких вони допускаються:

– помилки під час підготовчого провадження;

– помилки судового розгляду;

- помилки, які були виявлені під час розгляду справи апеляційною інстанцією;
- помилки під час касаційного провадження;
- помилки перегляду судових рішень за нововиявленими чи виключними обставинами;
- судові помилки у стадії виконання судових рішень.

4. За характером помилки:

- фактична (помилки у встановленні фактів);
- правова (помилки у застосуванні норм права);
- процесуальна помилка (порушення процедурних правил під час розгляду матеріалів).

5. Залежно від ступеня повторюваності:

- одноразові помилки (це може бути результатом недостатнього розуміння конкретної справи, недостатніх доказів тощо);
- систематичні помилки (виявляються у кількох рішеннях і можуть бути спричинені загальними недоліками в правосудді, недостатнім навчанням суддів; неправильне застосування закону, ігнорування прецедентів);
- системні помилки (відсутність незалежності судів, вплив корупції або політичний тиск на рішення, що потребує глибокої реформи та перегляду всієї судової системи держави).

6. Залежно від можливостей виявлення можуть бути:

- виявлені помилки, які були визнані та виправлені після винесення рішення;
- невиявлені помилки, які не були виявлені протягом судового процесу або на наступних стадіях;
- хронічні помилки, які відбуваються в багатьох випадках і можуть бути пов'язані з недоліками у правосудді чи в судовій практиці;
- випадкові помилки, які виникають як результат випадкових обставин, непередбачених ситуацій або недостатнього розуміння справ;
- непоправні помилки, що були виявлені після завершення судового процесу й прийняття підсумкового процесуального рішення, що не підлягає оскарженню.

Розуміння суті судових помилок є ключовим для розробки та впровадження ефективних механізмів їх усунення. Вивчення цих помилок допомагає виявити причини їх виникнення та розробити стратегію для їх попередження та виправлення. Неможливо уникнути абсолютної гарантії безпомилковості. Тому важливо мати механізми перевірки рішень у випадку виявлення помилок, що допомагають забезпечити правосудність та справедливість у випадках, коли помилки виникають у практичній діяльності судів.

Кримінальний процесуальний механізм роботи з судовими помилками пов'язаний із забезпеченням справедливого судового процесу та виправленням незаконних та необґрунтованих рішень, що

були прийняті на різних стадіях кримінального провадження. Основною метою цього механізму є саме виправлення помилок та запобігання неправомірному покаранню або неприягненню до відповідальності винуваної особи.

Судові рішення, безумовно, мають елементи суб'єктивності через те, що їх приймають судді – люди з їхніми особистими переконаннями, поглядами, професійною кваліфікацією та психологічними особливостями. Тому судові помилки є не лише можливими, але й певною мірою неминучими, оскільки абсолютна об'єктивність під час прийняття рішень важко досяжна. Проблема судових помилок полягає у тому, як система правосуддя поводиться з цією суб'єктивністю та як забезпечує механізми для виявлення та виправлення помилок. Апеляційних та касаційний розгляд, а також інші форми контролю за рішеннями, які приймають судді місцевих загальних судів, спрямовані на те, щоб зменшити можливість помилок і якнайшвидше їх виправити відразу після їх виявлення.

Отже, важливо зрозуміти, що судові помилки є складною реальністю кримінального провадження, що можуть мати серйозні наслідки для всіх його учасників та системи органів кримінальної юстиції в цілому. Тому актуальним питанням залишається подальша робота над тим, щоб зробити наслідки судових помилок якомога меншими та виправити їх, коли це можливо.

Список використаних джерел

1. Савчин Н. М., Бобрик В. І. Процесуально-правова природа судових помилок у цивільному судочинстві України : монографія. Чернівці: Місто, 2017. 180 с.
2. Гультай М. М. Виявлення і виправлення слідчих та судових помилок у кримінальному процесі України: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09; Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпро, 2008. 200 с.
3. Горбалінський В. В. Судова помилка в адміністративному судочинстві. Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07; Ірпінь. 2015. 205 с.

Кропивницька Валерія Сергіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
навчально-наукового інституту № 1
Національної академії внутрішніх справ
Науковий керівник:

Сухомлин Юлія Володимирівна,

професор кафедри кримінального процесу
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРОЦЕСУАЛЬНЕ КЕРІВНИЦТВО ПРОКУРОРА ПІД ЧАС ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ

З прийняттям 13 квітня 2012 року Верховною Радою України Кримінального процесуального кодексу України (далі – Кодекс),